

USKO JA VARMUUS JONAS LAGUKSEN JA F.G. HEDBERGIN KIRJEENVAIHDON VALOSSA

1. JOHDANTO

Laguksen ja Hedbergin välille puhkesi 1843 uskon oikeaa ymmärtämistä koskeva kiista, joka syveni välirikoksi vuonna 1844. Seuraavassa tarkastellaan Laguksen ja Hedbergin käsityksiä uskosta ja varmuudesta sellaisina kuin ne heidän kirjeenvaihdossaan esiintyvät. Pyrin myös arvioimaan hieman molempien osapuolien näkemyksiä.

Laguksen ja F.G. Hedbergin välinen kiista on keskeinen osa sitä prosessia, joka johti suuren herätysliikkeen jakaantumiseen herännäisyydeksi ja evankelisuudeksi.¹ Laguksen ja Hedbergin kiista on traaginen paitsi siksi, että se johti herätysliikkeen hajaannukseen, myös sen vuoksi, että Hedberg ja Lagus olivat läheisiä ystäviä ennen kiistan puhkeamista. Lagus oli Hedbergille sielunhoitaja ja vanhempi veli, jonka puoleen tämä kääntyi kilvoituksen kysymyksissä.² Eräässä

¹ 1840-luvulla yleinen asenne heränneitä ja herätysliikkeitä kohtaan muuttui kirkon piirissä suopeammaksi. Ulkonaisen paineen hellittäminen loi samalla tilaa herännäisyyden ja herätysliikkeiden sisäisille ja keskinäisille kiistoille. Herännäisyyden ja herätysliikkeiden sisäiseen tilanteeseen vaikutti kuitenkin ennen muuta mielenkiinnon entistä voimakkaampi suuntautuminen oppikysymyksiin. Tämä lisäsi alttiutta keskinäiseen polemiikkiin. Tähän oli johtamassa etenkin herännäispappien perehtyminen Lutheriin ja heräävään tunnustukselliseen luterilaisuuteen, mikä oli omiaan synnyttämään jännitettä näiden ja pietistisistä hartauskirjallisuudesta aiemmin saatujen vaikutteiden välillä. Herätysten seestyminen ja opillisten kysymysten esille nouseminen johtivat siihen, että 1840-luvusta muodostui sekä herätysliikkeiden keskinäisten että herännäisyyden sisäisten opillisten kiistojen vuosikymmen. Murtorinne 1992, 154.

Herätysliikkeiden teologisesta luonteesta, katso Murtorinne 1986, 63-67.

² Katso esim. Krook 1947, 25, 89, 101, 107.

kirjeessään Lagus vertaa heidän välistä suhdettaan Daavidin ja Jonatanin ystävyyteen.³ Kiistan puhjettua kaikki entiset siteet repeytyivät ja kovia sanoja lausuttiin puolin ja toisin. Luottamus ei palautunut enää myöhemminkään.⁴

Heränneitten ja evankelisten välisen kiistan syynä on pidetty opillisten erimielisyyksien lisäksi puuttuvasta tiedon kulusta johtuneita väärinkäsityksiä.⁵ Nämä ovat voineet johtua siitä, että Hedberg ja merkittävimmät herännäisjohtajat eivät kiistan puhjettua tavanneet toisiaan henkilökohtaisesti.⁶ Tämän puheenvuoron tarkoituksena on kuitenkin kiinnittää huomiota juuri opillisten korostusten eroihin.

2. KIISTAA EDELTÄNEET VAIHEET

2.1. Kysymys lain asemasta ja Hengen todistuksesta

Tarkastelun kohteeksi otetaan ensimmäiseksi Hedbergin kirje Lagukselle kesällä 1839. Kirjeen käyttö on perusteltua kahdesta syystä. Hedbergin kirje antaa ensinnäkin kuvan siitä kysymyksenasettelusta, joka on Laguksen ja Hedbergin kiistan taustalla. Toiseksi, kun Lagus vastaa Hedbergille, hän sanoo olevansa kaikesta samaa mieltä Hedbergin kanssa. Toisin sanoen, Hedbergin kirje kuvastaa Laguksen omaakin ajattelua.

³ Akiander 1863, 424.

⁴ Hedbergin kirjeistä käy ilmi, että hän on pyrkinyt useammankin kerran sovintoon Laguksen kanssa. Vielä viimeisessä Lagukselle lähettämässään kirjeessä 4.5. 1848 hän pyytää Lagukselta anteeksi, jos on loukannut tätä. Hän toivoo, että sopuun ja yhteyteen voitaisiin päästä, "koska Jumala on armahtanut meitä". Hedbergin kirjeet Lagukselle Coll 225.28. Laguksen kirjeistä ei käy ilmi, että hän olisi omasta puolestaan ollut valmis sovintoon.

⁵ Näin esim. Akiander arvioidessaan kiistan syitä. Akiander 1863, 461.

⁶ Murtorinne 1992, 157.

Hedberg viittaa kirjeessään Julius Immanuel Berghiin ja sanoo, että Savon vakavien kristittyjen oppi jokapäiväisestä parannuksesta maistuu enemmän lailta kuin evankeliumilta. Savolaiset sanovat esimerkiksi, että kun armon saanut sielu ei tunne Hengen tuntuva todistusta, hänen tulee pitää itseään armon ulkopuolella olevana ja lain alaisena. Hänen pitää näin lain kautta tulla ajetuksi Kristuksen luo, jonka sovitusteosta hän ei kuitenkaan saa hakea lohdutusta ennenkuin Jumalan Henki jälleen antaa hänelle varmuuden armosta. Hedbergin mielestä tällainen oppi ei sovi yhteen apostolien opin kanssa. Hedberg perustelee näkemystään monilla Raamatun jakeilla. Kristus on vapauttanut meidät lain kirouksesta (Gal.3:13). Kristityn ei tule antaa vangita itseään lain orjuuteen (Gal.5:1). Kristityt eivät ole saaneet orjuuden henkeä vaan lapseuden hengen (Room.8:15) eivätkä he ole lain alla, vaan armon alla (Room.6:15). Mikäli kristitty antautuu lain tuomioiden alle ollessaan vailla Hengen selvää todistusta, hän ei Hedbergin mukaan seuraa Paavalin neuvoa, jonka mukaan kristityn tulee pysyä lujana vapaudessaan. Mikäli kristitty ei pysyisi valveilla ja elävänä muuten kuin antamalla lain vangita itsensä uudelleen orjuuteen, silloin laki olisi evankeliumia vahvempi. Hedberg sanoo Raamatun viitaten, että sellaista lakia ei ole annettu, joka voisi tehdä eläväksi. Hän sanoo kiinnittäneensä huomiotansa myös siihen, että Savon vanhat kristityt eivät pitäneet ajatuksesta kääntää Lutherin postilla suomeksi. Hedberg pyytää Lagusta sanomaan oman mielipiteensä hänen käsityksistään ja kysyy samalla, onko hän mahdollisesti ymmärtänyt asian väärin tai onko asia on esitetty hänelle väärin.⁷

⁷ Hedbergin kirje Lagukselle kesällä 1839. Akiander 1863, 306-308.

Alkuperäisessä käsikirjoituksessa siteerataan lisäksi Paavo Ruotsalaista. Paavon mukaan petolliset kristityt "eivät osaa enää kilvoituksen kautta alennetussa tilassa etsiä Kristuksen sisällistä tuntoa." Kirjeessä on myös katkelma Lutherin postillasta, jonka mukaan lain alainen kilvoitus ei vie eteenpäin, vaan tarvitaan toisenlainen saarna. Lisäksi kirjeessä on lyhyt katkelma Lutherin Galatalaiskirjeen kommentaarista. Hedbergin kirjeet Lagukselle Coll.225.38.

2.2. Lain orjuuden vaara

Kuten jo edellä todettiin, Lagus yhtyy Hedbergin käsityksiin. Hän sanoo allekirjoittavansa Hedbergin mielipiteet kaikessa.⁸ Hedberg ja Lagus ovat siis kirjeen perusteella yhtä mieltä seuraavista asioista:

- 1) Kun armon saanut sielu ei tunne hengen todistusta, hänen ei kuitenkaan tule pitää itseään armon ulkopuolella olevana eikä hänen pidä antautua lain tuomioiden alle.
- 2) Hän saa hakea lohdutusta Kristuksen sovitusteosta jo ennenkuin Jumalan Henki jälleen antaa hänelle varmuuden armosta.
- 3) Kristitty pysyy valveilla ja elävänä evankeliumin kautta eikä siten, että hän antaa vangita itsensä lain orjuuteen.⁹

⁸ "**Käre vän och broder!** Under stridens brak och larm har jag väl icke glömt dig, men ej haft tid att skrifva till dig. På dina frågor vill jag lemna dig svar, enligt min ringa förmåga. **Dina åsikter underskrifver jag i allo.** Beträffande J.B., har han antingen orätt uppfattat saken eller har han illa uttryckt sig. **Din åsigt är fullkomligen riktig.**" Laguksen kirje Hedbergille, ei päiväystä. Akiander 1863, 309.

⁹ "...deras åsikter i läran om den dagliga bättringen **mer smaka af lag** än af **evangelium?** - ? - Då de t.ex. skola yrka, **att en benådad själ på de tider, då hon saknar hos sig Andans tydliga vittnesbörd, bör anse sig såsom stående utom nåden, under lagens dom, för att sålunda genom lagens tuktan drifvas till Christum, af hvilkens försoning hon dock icke får hemta tröst förrän Guds Ande åter meddelar henne sitt tydliga vittnesbörd om benådning.** En sådan lära, tycker jag, vid närmare eftersinnande ej rätt väl står tillsammans med apostlarnes.

- - - **Vi äro icke under lagen, utan under nåden** Rom.6:15 m.fl. Skall jag nu vid saknade af Andans tydliga vittnesbörd gifva mig under lagens dom, så följer jag ju icke Pauli råd: **Blifver ståndande** o.s.v. Kan jag icke hållas vid vaksamhet och lif med mindre jag låter lagen på nytt fångsla mig under dess ok, så skulle ju då lagen vara kraftigare än evangelium, då likväl **den lag icke gifven är, som kunde lefvande göra!**" Otteita Hedbergin kirjeestä Lagukselle, jossa hän kritisoi puheena olevia näkemyyksiä. Akiander 1863, 307.

Kun Lagus sai Hedbergin kirjeen, Paavo Ruotsalainen oli hänen luonaan Kalajoen käräjiin liittyvien asioiden takia. Tämän johdosta Laguksen kirjeeseen sisältyy myös Paavo Ruotsalaisen sanelema vastaus Hedbergin kysymykseen. Paavon kirjoituksen painoarvoa kuvaa se, että Hedberg lähetti hänen kirjoituksensa J.F. Berghille, joka käänsi sen ruotsiksi, minkä jälkeen se julkaistiin *Evangeliskt Veckoblad* -lehdessä samana syksynä (nro 49/1839).¹⁰ Kirjoitus on tullut tunnetuksi nimellä *"Oikiat ja eksyväiset kristityt vanhurskauttamisen jälkeen"*.¹¹

Kirjoituksessaan Ruotsalainen tekee eron oikeiden ja väärin kristittyjen välillä. Molempien alku on ollut oikea kääntyminen, mutta sitten tulee tilanne, jossa lasten leipä eli tuntemukset otetaan pois. Väärät kristityt omistavat nyt uskon väärällä tavalla. Heidän tuntomerkinsä on se, että he harjoittavat jumalisuutta ilman Kristusta. He eivät myöskään osaa etsiä kilvoituksen kautta Kristuksen sisällistä tuntoa, vaan tekevät jäljellä olevista armonliikutuksista itselleen Kristuksen. Näin he joutuvat lähes parantumattomaan tilaan. Oikeat kristityt eivät puolestaan lähde tällaiselle tielle. He ikävöivät Herraa, kunnes hän vastaa, eivätkä ota sitä ennen askeltakaan pyhityksen tiellä. He eivät lankea epäuskoon, vaikka Herran vastaus viipyisikin, ja tyytyvät suurempaan tai pienempään tuntoon Herran läsnäolosta. He eivät pidä itseään kuitenkaan oikeina kristittyinä, ennen kuin he löytävät Vapahtajan. Ruotsalaisen kirjoituksessa korostetaan myös sitä, että vanhurskauttamisen jälkeen seuraavat "toiset läksyt". Tällöin "pannaan kaikki armotyöt kilvoituksen alle saataviksi". Tällä tavalla ei tosin ansaita mitään Jumalan edessä, mutta se on välttämätöntä uskossa kasvamiseksi.

Kirjeensä lopussa Lagus tekee lyhyen tulkinnan Paavon kirjeen keskeisestä sisällöstä. Lagus sanoo, että kirjoituksen pohjalta, samoin kuin evankeliumin pohjalta, on selvää, että syntinen ei saa antautua lain orjuuteen, vaan hänen käytävä suoraan Kristuksen luo.¹² Tämä on Laguksen

¹⁰ Akiander 1863, 308-310.

¹¹ Katso Ruotsalainen 1986, 101-102.

¹² "Häraf är klart äfvensom af Evangelium, att syndaren ingalunda må begifva sig under Lagens trældom, utan raka vägen till Kristus." F.G. Hedbergille 24.9. 1839. Akiander 1863, 309-310. Katso myös Lagus 1933, 39.

ensimmäinen tulkinta Ruotsalaisen sanelemasta tekstistä. Hän ei näe mitään ristiriitaa Ruotsalaisen ja Hedbergin uskonnäkemyksen välillä. Näiden välillä vallitsee kuitenkin jännite, jota Lagus ei ilmeisesti vielä tässä vaiheessa riittävän selvästi näe. Tämä jännite on siinä, että Ruotsalaisen mielestä heränneen tulee ikävöidä Herraa, kunnes hän vastaa, kun taas Hedbergin mukaan herännyt saa lohdutusta Kristuksen sovitusasteon perusteella jo ennen kuin Jumalan Henki on antanut hänelle pelastusvarmuuden. Laguksen silmät avautuvat näkemään tämän jännitteen muutamia vuosia myöhemmin, kuten jatkossa tullaan huomaamaan.

Ruotsalaisen kirjoituksella on kaikesta päätellen ollut pysyvä merkitys Laguksen uskonkäsitykselle. Esimerkiksi joulupyhinä 1843 Laguksen tiedetään viitanneen tähän kirjoitukseen renkinsä Antti Kaakon vihkiäisten yhteydessä Ylivieskan pappilassa. Lagus teroitti seurakuntalaisilleen Ruotsalaisen opetusta oikeista ja vääristä kristityistä vanhurskauttamisen jälkeen.¹³

3. KIISTAN SYNTYMINEN

3.1. Hengen köyhyys, murhe ja risti tienä Jumalan valtakuntaan

Kirjeessään 20.2. 1843 Lagus arvioi Hedbergin Efesolaiskirjeen selityksen käsikirjoitusta ja sanoo sen sisältävän valoisaa, kestäväää ja epäuskon voittavaa evankeliumia. Hän sanoo, ettei ole edes Lutherilta löytänyt mitään niin omasta sydämestään kirjoitettua. Tämä on kuitenkin toisaalta saanut hänen luulotautinsa nostamaan päätään.¹⁴ Viimeksi mainittuun seikkaan on syytä kiinnittää huomiota sen vuoksi, että Lagus on aikaisemmissakin kirjeissään viitannut tähän

¹³ Rosendal Suomen herännäisyyden historia II, 372-373.

¹⁴ "...att jag än icke funnit, ens hos Luther, något så alldeles utur mitt hjerta skrifvet. Men detta satte å en annan sida min tvifvelsjuka i rörelse, modererade mitt omdömme, och gjorde mig skygg, under de många svårigheter, med hvilka jag äfven under läsningen hade att skaffa. Ett så ljusst, uthållande, otron bekämpande evangelium har jag icke förmärkt hos någon af våra bröder." Akiander 1863, 320.

persoonallisuutensa piirteeseen.¹⁵ Laguksen luonne voi selittää ainakin osaltaan sitä, miksi kiistasta tuli niin repivä.

Puheena olevassa kirjeessä Lagus sanoo panneensa merkille, että ihmiset etsivät vailla ristiä olevaa uskoa ja myöskin todellisuudessa elävät tällaisessa uskossa. Tällainen johtaa Laguksen mukaan kuitenkin lopulta kuolleeseen ortodoksiaan, mikäli elämää antavaa apua ei saada. Lagus sanoo hengen köyhyiden ja todellisen Kristuksessa ja hänen kanssaan elettävän elämän kasvavan hyvin hitaasti sydämiemme maaperässä. Samalla kun aiheellisesti vältetään lain orjuutta, nautitaan evankeliumin vapauden nimissä vanhan Aadamin kestityksiä. Todellinen kieltäytyminen ja ristiinnaulitseminen tulevat tavallisessa elämässä hyvin harvoin kysymykseen. Laguksen mukaan sisäisen, salaisen kärsimyksen puute todella erottaa meidät Kristuksesta, hänen armahtavasta mielenlaadustaan ja hänen tavastaan menetellä syntisten kanssa. Joka ei saa jatkuvasti nauttia ansaitsematonta armoa, ei voi Laguksen mukaan osoittaa sydämellistä armahtavaisuutta toisiakaan kohtaan. Väärä evankeliumi tulee Laguksen mukaan näkyviin siinä, että sen valaisemat ihmiset eivät mahdollisista lahjoistaan huolimatta omista elävää rakkautta, joka vetää toisiakin Kristuksen osallisuuteen. Sisäinen kärsimys valmistaa Laguksen mukaan evankeliumin julistajaa oikealla tavalla tehtävänsä.¹⁶

¹⁵ Kaksi esimerkkiä Laguksen kirjeistä F.M. Toppeliukselle:

"Malmberg skrifver sällan, och när de grå tidnings omslagen anlända, söker jag der förgäfves några rader af dig, med hvilka Du så ofta mildrade mitt mjeltsjuka lynne (18.12. 1830)." Lagus 1935, 124.

"Också mitt inre, som efter min första hitflyttning, var så dystert att det i den brokiga verlden endast såg ett svart förhänge, bakom hvilket rysliga figurer rörde sig, är nu mera lugnt, och blott mera sällan höjer sig någon mjeltsjuka klagan (18.2. 1832)."

Laguksen luonteeseen liittyy myös seuraava katkelma kirjeestä Jakob Wegeliukselle 1.5. 1837: "I må med skäl stöta eder häröfver; jag är åtminstone ännu ett skyggt barn, och kan icke anse ens alla kristendoms vänner för mina närmaste och förtrognaste." Lagus 1935, 138.

¹⁶ "Jag har inom mig gjort den anmärkning, att vårt folk i

Kirjeen lopussa on Laguksen lisäys (21.4.), jossa hän sanoo, että Hedbergin Efesolaiskirjeen selitys on kulkenut hengellisten isien tarkastuksen läpi ja havaittu sellaisenaan painamisen arvoiseksi ja tarkoitustaan vastaavaksi. Lagus yhtyy myös itse tähän arvioon.¹⁷

Kirjeessä tulee jo näkyviin niitä teemoja, jotka myöhemmin erottavat Laguksen ja Hedbergin. Ristitön usko on Laguksen mukaan väärää ja johtaa kuolleeseen ortodoksiaan. Lagus kytkee lisääntyvän Hengen köyhyyden yhteen Kristus-elämän kasvun kanssa. Sisäisen kärsimyksen puute erottaa Kristuksesta, toisin sanoen, sisäinen kärsiminen on Laguksen mukaan välttämätön edellytys Kristus-yhteydelle. Esille tulee myös Laguksen pelko evankeliumin vapauden väärinkäytöstä.

Vuotta myöhemmin nämä teemat tulevat aiempaa selkeämmin esille. Taustalla vaikuttavat epäilemättä tapahtumat Suoniemen kappalaisen, F.H. Welleniuksen, virkaan asettamisen

allmänhet både far efter och verkligen lefver af en korsfri tro, som slutligen måste urarta till en död orthodoxy, om icke lifgifvande hjelp mellankommer. O, huru trögt vill det i sanning icke gå, då andans fattigdom och det verkliga lifvet i och med Christus skall uppväxa på vårt hjertas jordmån! Vi undfly med skäl lagens trädedom och egenrättfärdighet, men njute under namn af evangelisk frihet många af gamla Adams finaste anrättningar, och huru sällan komma i det dagliga lifvet verklig försakelse och korsfästelse i fråga! Brist på inre, hemligt lidande skiljer oss verkligen från Christus, från hans barmhertiga sinnelag och hans sätt att förfara med syndare. Ty huru skall den, som icke är i åtnjutande af stundlig barmhertighet och oförskylld nåd, kunna af hjertat vara barmhertig emot andra Adams barn, och det falska evangelium visar sig just deri, att de, so deraf belysas, om de än äro utrustade med hvilka gåfvor som hellst, icke vid deras behandlingssätt med syndare hava den lefvande och lifvande kärlek, som drager äfven andra till delaktigheten af Jesu blod och sår. Alla kallade och efter nåden farande visa visst till Christus och uppmana att anamma honom; men detta kan icke ske med den röst och anda, att den beträngde verkligen får lust och lif, om icke den kallande genom eget inre lidande dertill blifvit skicklig gjord. Härigenom vill jag visst icke tala något ord till förmån för gamla Adam och seendet genom fingrarne med synden; det vare långt från mig." Laguksen kirje Hedbergille 20.2. 1843. Akiander 1863, 320-321.

¹⁷ Akiander 1863, 321.

yhteydessä.¹⁸ Laguksen kirje Hedbergille 9.2. 1844 on syvän huolen sävyttämä. Laguksen saamien tietojen mukaan etelän papit ovat saaneet sellaisen uskonvalon, jonka myötä evankeliumin vapaus johtaa löyhyyteen ja lihalliseen vapauteen. Lagus kysyy Hedbergiltä, kuuluvatko he jo riemuitsevaan seurakuntaan eivätkä enää köyhään ja taistelevaan seurakuntaan, jonka täytyy mennä hädän, kärsimyksen, monenlaisen murheen sekä päivittäin lisääntyvän hengen köyhyyden kautta Jumalan valtakuntaan. Hän kysyy retorisesti, kuuluuko Kristuksen armonjärjestykseen sellainen usko, joka vapauttaa ihmisen terveellisestä Jumalan mielen mukaisesta murheesta, joka puolestaan johtaa jokapäiväiseen parannukseen. Lagus asettaa vastakkain yhtäältä sankariuskon sekä toisaalta lapsellisen pelon, jatkuvan taistelun, valvomisen ja pelon kahtena erilaisena tienä Jumalan valtakuntaan.¹⁹ Laguksen mukaan vain hätä, risti ja kärsimys voivat pitää syntisiä Kristuksen luona. Lagus sanoo Hedbergin uskoneen ja opettaneen näin, mutta kysyy tekeekö tämä vielä niin, vai onko paholainen saanut vetää hänet pois oikealta tieltä. Mikäli Hedberg on paholaisen lentohengen

¹⁸ Tunnelman vapauduttua juhliissa laulettiin muitakin kuin hengellisiä lauluja, juotiin totia ja pistettiin tanssiksi.

¹⁹ **"Käre, redlige vän!** Jag ville i dag gerna kasta hela min verkliga, broderliga vänskap i din famn, för att öfvertyga dig, huru innerligen, uppriktigt och hjertligt jag menar med dig och eder alla, samt huru djupt jag grämes öfver de, troligen mycket rundade och tillökta historier, som här löpa omkring, i afseende å det **"södra presterskapet"**. Hvad då? I skolen hafve fått ett sådant **trosljus**, att I vid dess sken förehafven saker, der **den evangeliska friheten urartar till löshet och köttslig frihet**. Är dett väl sanning, eller hellre, som jag ville tro, lögn? Hören I redan till den **jublände**, och icke mera till den **arma, fattiga och kämpande församlingen, som genom nöd, lidande och mycken bedröfvelse, under dagligen tilltagande andans fattigdom** måste ingå i Guds rike? Har djefvulen också verkliggen kastat dig i denna hop? Har den barmhertige Guden under en lång följd af år låtit dig pressas i bedröfvelsens helsosamma ugn, för att sedan **släppa dig lös från alla fjetttrar** och på slutet göra af dig en **falsk apostel**? Käre broder, jag fasar och ryser, när jag skrifver detta. Hör det väl till **Christi helsosamma nåde-ordning**, att låta en **sådan tro** skjuta upp i själen, som gör menniskan **fri från den helsosamma sorgen efter Guds sinne, som drifver och leder oss i den dagliga bättringen?** Säg mig: är det **genom en hjeltetro** eller **genom en barnslig räddhåga under stundlig strid, vaksamhet och fruktan**, som Christus vill leda sina **arma, arga och jemmerliga barn till sitt eviga rike?"** Laguksen kirje Hedbergille 9.2. 1844. Akiander 1863, 398-399.

pettämä, koko Raamattu sotii häntä vastaan samoin kuin kristittyjen kokemus ja esimerkki.

Parannuksen tekeminen on Laguksen mukaan Hedbergille ainoa mahdollinen ulospääsy eksytyksestä. Sellainen valo, joka näyttää meille Kristuksen kadottaen samalla hengen köyhyiden, on Laguksen mukaan saatanasta. Lagus ei haluaisi uskoa, että Hedberg olisi joutunut huhujen kuvaamalle tielle. Hän tuo esiin kiintymyksensä Hedbergiin sanoen tämän kasvaneen samasta juuresta kuin hän.²⁰

Kun kootaan seikat, jotka aiheuttivat Lagukselle erityistä huolenaihetta sekä asiat, jotka Laguksen mukaan ovat luovuttamattomia, voidaan todeta seuraavaa:

1) Lagus on huolissaan evankelisen vapauden väärinkäytöstä ja lihallisesta vapaudesta

²⁰ "Nöd, kors, lidande äro ju den enda medel, som kunna hålla syndare hos Herren Kristus. Flygandens tro gör oss till lucifers likar. Detta allt har du tydligen, långt före detta, uppfattat, vetat, trott och lärt, gör du det ännu? Eller har djufvulen drifvit äfven dig från **den rätta vägen**, som du **med så mycken möda och nöd** sökt och eftertraktat? Är du af djefvulens lösa flyg-ande bedragen, så strider hela Bibeln emot dig, och du strider emot alla heligas erfarenhet och exempel, af hvilka Skriften är full; och då skall Herren dräpa dig med sin muns Anda, om du ej vill göra bättring och se, på hvems vingar du föres omkring. Det ljuset, som så visar oss Kristus, att **andans fattigdom derunder drunknar** och det för alltid, är bestämdt af satan. Hör du verkligen till den förvillade hopen, hvilket jag icke ännu kan tro, så har djefvulen valt sig dig och ditt erhållna ljus till ett medel att gagna sitt rike och derjemte i middagsglansen af ditt falska ljus dräpa många, många. Jag ville innerligen glädja mig, om allt detta i afseende å dig är lögn och fabel, och ville ingalunda, då djefvulens förargelse ändock måste komma, att den skulle utgå från dig, som **med mig uppskjutit från samma rot**, och delat mina eländen. Skynda dig, att besvara mitt bref, ty jag lider mycken nöd till dess jag får svar af dig om rätta förhållandet. Jesus Kristus, det sanna ljuset, lede oss i all sanning, under denna vår dolda eländes tid, och tråde satan snarligen under våra fötter!" Laguksen kirje Hedbergille 9.2. 1844. Akiander 1863, 399-400.

2) Laguksen mukaan Jumalan valtakuntaan mennään hädän, kärsimyksen, monenlaisen murheen ja lisääntyvän hengen köyhyyden kautta. Nämä pitävät syntisen Kristuksen yhteydessä. Lapsellinen pelko, jatkuvat taistelut sekä valvominen luonnehtivat niin ikään Jumalan valtakunnan tietä.

3) Sellainen evankeliumi ja usko, joka vapauttaa Hengen köyhyydestä ja Jumalan mielen mukaisesta murheesta, joka johtaa parannukseen, on Laguksen mukaan väärää.

4) Lagus kritisoi Hedbergiä myös siitä, että tämä irtautuu heränneiden Raamatun tulkinnasta sekä oppi-isien uskosta.

Tässä yhteydessä voidaan palauttaa mieliin se, että evankeliumin vapauden väärinkäyttö oli Laguksen huolenaiheena jo paljon ennen kiistaa Hedbergin kanssa. Esimerkiksi kirjeessään J.F. Berghille vuonna 1833 Lagus sanoo, että protestanttien vaarana on tulla evankeliumin vapauden nimissä vanhan Aadamien liittolaisiksi, kun he pyrkivät välttämään tekopyhyyttä.²¹

3.2. Hedbergin vastaus: Yksin usko evankeliumin sanaan tekee vanhurskaaksi

Hedberg sai Laguksen kirjeen helmikuun 28. päivänä. Hän kirjoitti vastauksensa Lagukselle maaliskuun ensimmäisenä päivänä, mutta lähetti sen syystä tai toisesta vasta 18 päivää myöhemmin.²² Mikä oli Hedbergin vastaus Lagukselle?

Hedberg tuo aluksi esiin Laguksen kirjeen aiheuttaman järkytyksen. Lagus on hänen oppi-isänsä evankeliumissa, minkä vuoksi Laguksen hyökkäävä kirje tuli yllättävältä taholta.

Hedberg sanoo, ettei hän kuitenkaan anna kenenkään pelottaa itseään vastaanottamasta Kristusta, jota nyt todelliseksi Vapahtajaksi, vanhurskaudeksi, pyhitykseksi ja lunastukseksi. "Jo nyt" -aspekti on

²¹ Lagus 1933, 9–10. Katso luku 3.4.2.

²² Akiander 1863, 400.

kirjeessä korostetusti esillä, mikä näkyy myös kirjeeseen tehdystä alleviivauksesta. Aikaisemmin hän sanoo odottaneensa hengellisten auktoriteettien lupaa uskomiseen, mitä hän ei kuitenkaan enää aio tehdä.²³ Hengellisillä isillä, kuten Ruotsalainen ja Lagus, näkyy kaikesta päätelleen olleen tukeva ote laumaansa. Tämä näkyi myös edellä käsitellystä Hedbergin kirjeestä Lagukselle (1839), missä Hedberg kyselee Lagukselta uskonnäkemyksensä oikeutusta.

Hedberg ihmettelee sitä, että Lagus syyttää häntä ristittömästä uskosta; vasta nyt hän on saanut maistaa mitä risti todella on.²⁴ Hän sanoo haluavansa pysyä lujasti uskossa Kristukseen, vaikka kaikki maailman pyhät kiroaisivat hänet. Henki on kuitenkin Kristuksessa vapaa kaikesta tuomiosta, kirouksesta, vihasta ja kuolemasta. Hedberg korostaa sitä, että pelastus on jo valmis: velka on poistettu, synti sovitettu, vanhurskaus lahjoitettu, lapsen oikeus hankittu ja pelastus valmistettu.²⁵

²³ "**Käraste vän och broder!** Håll upp, håll upp, broder, med dina ljungande bannstrålar, hvilka, om jag ej visste, på hvem jag tror, väl kunnat taga lifvet eller förståndet af mig, just emedan de oväntadt kommo från dig, min allrakäraste vän och lärofader i evangelio! Jag är dock ingen satan, icke heller af satan bedragen. Christus med sitt evangelium har bedragit mig och det nu så, att jag ej härefter tänker af någon menniska på jorden tigga låf, att få tro på Honom, än mindre af någon menniskas, helgons eller engels auktoritet låta afskrämma mig ifrån att anamma Honom, Christum **nu redan** till min verklige Frälsare, rättfärdighet, helgelse och förlossning. Men se! en sådan dåre har jag dock härintill varit, att, ehuru evangelii ljus längesedan och mångfaldiga gånger framblixtrat för mig, har jag likväl ej annars vågat sätta tro dertill, med mindre det af fäderne blifvit godkändt, och alltid åter på nytt af dem sanktioneradt. Nu är det slut med denna snöda barnalek, slut för allan tid! Ty Herren Gud har ryckt undan mig alla dessa kära stöd, på hvilka jag afgudiskt hvilade,..." Hedbergin kirje Lagukselle 1.3. 1844. Akiander 1863, 400-401.

²⁴ Akiander 1863, 401.

²⁵ "Honom vill jag ock förblifva vid i tron stadeliga, om än allt, allt hvad menniska heter, ja, om ock alla helgon på jorden ville derföre öfver mig utskudda hela tyngden af sin förbannelse. Låt usla köttet lida och qvida, låt arma hjertat blöda! Anden är dock i Christo fri från all dom, förbannelse, vrede och död; skulden är afplånad, synden tillgifven, rättfärdigheten skänkt, barnarätten förvärfvad, saligheten beredd åt mig, mig arme och förbannelsevärda syndare F.G. H. af Guds ende, enfödde Son, min Frälsare, på hvilken jag tror! Det är visserligen sannt, och derpå

Hengen vapaus, josta Hedberg puhuu, tarkoittaa mitä ilmeisimmin omantunnon vapautta.

Omantunnon on Hedbergin mukaan saatava olla vapaa.

(Mahdollisesti viittaus G. Dahlbergin tekemään raporttiin keskusteluista P.Ruotsalaisen kanssa)

Hedberg ennakoi vastaväitteitä, joita Lagus tulisi varmaan sanomaan: "missä on passis?", "onko sinulla Jumalan Hengen todistus kaikkeen tähän vai ryöstätkö sinä sen itsellesi?", "vaellatkos rosvoihin tietä?". Hedberg sanoo, että hän ei etsi Hengen todistusta ennen uskoa ja perustaksi uskolle. Tämä olisi saatanan **ordo salutis**. Sitä vastoin hän tahtoo harjoittaa itseään siihen, että yksinkertaisuudessa uskotaan pelkkään evankeliumin sanaan ja jopa vastoin omantunnon tuomioita. Hengen todistus saadaan uskon jälkeen, kun Jumala tahtoo sen antaa. Hedberg korostaa, että hän uskoo kuitenkin myös silloin, kun ei tunne tätä todistusta, sillä Jumalan sana on luotettava, vaikka hän tuntisi päin vastoin kuin sana sanoo. Hengen köyhyys ei Hedbergin mukaan huku tällaisen uskon myötä. Päin vastoin, ihminen tulee itse vähäisemmäksi ja Kristus suuremmaksi. Väärä Hengen köyhyys sitä vastoin torjuu armon.²⁶

vill jag lefve och dö, ja derpå inför domen stå! Amen, Amen! Se der min bekännelse inför Gud!" Hedbergin kirje Lagukselle 1.3. 1844. Akiander 1863, 401.

²⁶ "Men du, käre broder, lärer väl invända: "åh, tomt skryt och ordaprål! Just så tro alla lätta djefvulens flygandar, ja, alla säkra och skrymtare i christenheten"; och torde derföre fråga mig allvarligen: "**missä on passis?**" Har du Guds Andes vittnesbörd på allt detta, eller roffar du det sjelf åt dig? "**Vaellatkos rosvoihin tietä?**" Jag svarar, att jag aldrig tänker **före tron** och till grund **för tron** söka Andans vittnesbörd, hvilket i sanning vore satans **ordo salutis**, utan **vill framgent med all flit dagligen öfva mig deri, att i all enfaldighet tro på blotta evangelii ord och det äfven emot mitt eget samvetes domar** (ehuru det heter, såsom du snart skall få höra: "**vastoin omaa tuntoas et mahdakkaan uskoa**") emot lagens fordringar och förnuftets alla förbehåll, ja emot all känning. Just på denna tro har jag ofta fått, får äfven framdeles, när Gud behagar gifva det, Andans tydliga vittnesbörd. Men dock tror jag, så godt jag kan, äfven förutan detta vittnesbörd, och håller visst före, att Gud är sannfärdig i sina ord, om fritt jag intet annat hos mig ser och känner än raka motsatsen deraf. Och genom sådan tro "**drunknar dock ingalunda Andans fattigdom**", utan jag blir just derigenom i mina egna ögon **allt ringare och ovärdigare till allt, men Christus allt herrligare, högre och**

Edellä kuvatut ajatukset olivat selvästi jo idullaan siinä kirjeessä, jonka Hedberg kirjoitti Lagukselle kesällä 1839. Silloin hän kuitenkin vielä kyseli hengellisen isänsä mielipidettä. Nyt Hedbergin uskonnäkemyks näyttää selkiintyneen, itsenäistyneen ja terävöityneen. Hedbergin keskeiset teesit ovat seuraavat: Hengen todistusta ei pidä etsiä ennen uskoa. Henki saadaan uskon jälkeen, kun Jumala sen tahtoo antaa. On uskottava evankeliumin sanaan vastoin omantunnon tuomioita ja kaikkia tuntemuksia.

Kirjeessään Hedberg kertoo julistaneensa evankeliumia tekemättä erotusta puoliksi tai kokonaan heränneiden välillä. Tässä on epäilemättä yksi syy syntyneeseen kiistaan. Lagus tekee eron herätyksen ja ennättävän armon vaikutusten välillä. Ilman Jumalan Hengen vaikuttamaa herätystä syntinen ei pääse elävään yhteyteen Kristuksen kanssa. Evankeliumi kuuluu vain syntinsä ja kadotuksen alaisen tilansa tunteville. Laguksen mukaan Jumalan järjestykseen kuuluu tehdä ihminen ensin hengessä köyhäksi ja vasta sitten vanhurskaaksi. Näistä syistä johtuen Hedbergin tapa julistaa evankeliumia ei sovi yhteen Laguksen uskonkäsityksen kanssa.

Pitkän kirjeensä loppuosassa Hedberg ottaa kantaa Ruotsalaisen ja Dahlbergin väliseen keskusteluun. Hedberg korostaa sitä, että Jumalan lupaukset eivät lakkaa olemasta uskon perustana, vaikka ne ymmärretään väärin hurmahenkien taholla. Tulisiko sivuuttaa evankeliumin sana ja itse taistellen tuijottaa taivaalle Hengen perään, Hedberg kysyy. Tällainen on Hedbergin mukaan hurmahenkisyyttä. Hän vetoaa Lutheriin, joka kritisoi halua päästä Jumalan tuntemiseen ilman ulkoisia merkkejä ja sanaa (Deus nudus). Hedberg korostaa Lutherin lausumaa, jonka mukaan kyse on yksin sanasta (Es ist alles um das Wort zu thun).²⁷

tillbedjansvärdare! Då det deremot vore en djefvulsk ödmjukhet, att bortkasta nåden, för att bevaras i en falsk andas fattigdom." Hedbergin kirje Lagukselle 1.3. 1844. Akiander 1863, 402.

²⁷ "Omöjligen kan jag underlåta att häremot anmärka: hafva väl Guds ord och löften derföre blifvit oduglige till trons stöd och fäste, att de af villoandar missförstås och missbrukas? Skall man med åsidosättande af evangelii ord i egen kämpning gapa upp åt himmelen efter andan? Jag frågar, hvad år svärmeri, om icke detta? Luther säger i sina scholia in Esaiæ cap. xv 10 rakt emot en

Hedberg korostaa kirjeensä lopuksi, että apostolit julistivat evankeliumia kaikille luoduille, sekä lain alaisille että niille, jotka olivat ilman lakia. Apostolit vakuuttivat, että Jumala todella on jo sovitettu Kristuksessa, että Kristus todella on jo annettu syntiemme tähden ja herätetty vanhurskaudeksemme. He kehoittivat kaikkia uskomaan sovituksen sanan vastoin kaikkea tuntemista, järkeä ynnä muuta sellaista. Hedberg jatkaa: "Ne jotka silloin uskoivat evankeliumin saarnan, saivat Pyhän Hengen (nb. kun he ensin uskoivat **pelkkään sanaan**) nähtävällä tavalla ikuisiksi merkiksi ja todistuksi siitä, että pelkkä usko evankeliumin sanaan - näin ollen ei mitenkään meidän kamppailumme, ei meidän etsimisemme, kaipaamisemme ja ikävöimisemme, ei myöskään meidän ristimme, kärsimyksemme ja synnintuntomme - tekee meidät vanhurskaiksi ja autuaiksi Jumalan edessä yksin, yksin, yksin Jeesuksen Kristuksen kautta!"²⁸

sådan lära: 'Neque quisquam **Deum nudum** comprehendet; est enim luciferi casus velle Deum spiritu comprehendere, sine illo vestitu, quo se ipse vestivit; nempe carne christi, item signis externis baptismi et eucharistiae. Sicut nunc faciunt schwermerii, qui Deum spoliant verbo et signis, quibus se manifestavit nobis et cum nudo congregiuntur. Nos autem simus admoniti, ne cum Deo nudo seu absoluto agamus, sed amplectamur illa species, quas ipse nobis proposuit, in quibus se certo inveniri promisit', se nedanföre. Jag tillägger Luthers bekanta uttryck: '**Es ist alles um das Wort zu thun**'.'' Hedbergin kirje Lagukselle 1.3. 1844. Akiander 1863, 407.

²⁸ "Tvert häremot predikade Christi apostlar, på Hans egen befallning, evangelium **allom kreaturom**, både dem, som under lagen voro (Judar) och dem, som utom lagen voro (Greker) samt betygade för alla utan undantag, att Gud verkligen redan är försonad i Christo, att Christus verkligen redan är utgifven för våra synder och till vår rättfärdighet uppväckt o.s.v. samt uppmanade alla, som ville blifva frälste, att anamma och i sanning tro detta försoningens ord, tvert emot all känning, allt förnuft o.s.v.

De som då trodde evangelii predikan undfingo den Hel. Anda (nb. när de först trodde på **blotta Ordet**) uppenbarligen, till ett evärdeligt tecken och bevis, att blotta tron på evangelii ord - således ingalunda vårt kämpande, icke vårt sökande, längtande och trängtande, icke heller vårt kors, lidande och syndakännedom -, gör oss för Gud rättfärdige och salige genom Jesum Christum allena, allena, allena!" Hedbergin kirje Lagukselle 1.3. 1844. Akiander 1863, 407-408.

Katkelmasta on syytä nostaa esille Hedbergin tekemä erottelu yhtäältä pelkän evankeliumin sanaan kohdistuvan uskon ja toisaalta kamppailun, etsimisen, kaipaamisen, ikävöimisen sekä ristin, kärsimyksen ja synnintunnon välillä. Hedberg näkee tässä kaksi erilaista tietä vanhurskauttamiseen, joista edellinen on oikea ja jälkimmäinen väärä. Hedbergin tekemä erottelu on eräänlainen antiteesi sille distinktiolle, joka sisältyi Laguksen kirjeeseen 9.2. 1844. Tuossa kirjeessähän Lagus asetti vastakkain riemuitsevan ja taistelevan seurakunnan, minkä lisäksi hän puhui sankariuskosta vastakohtana lapselliselle pelolle, jatkuvalla taistelulla ja valvomisella. Laguksen mukaan Hedbergin edustama uskon tie on väärä ja taistelun tie oikea. Hedbergin ja Laguksen painotukset poikkeavat siis jyrkästi toisistaan.

Hedbergin kirjeen (1.3. 1844) tärkeimmät asiat ja korostukset voidaan tiivistää seuraavasti:

- 1) Hedberg sanoutuu irti hengellisistä auktoriteeteistaan eikä pyydä enää lupaa evankeliumiin uskomiseen.
- 2) Hedberg tekee eron oikean ja väärän pelastusjärjestyksen välillä. Vastaavasti hän puhuu oikeasta ja väärästä Hengen köyhyydestä. Hedbergin mukaan on uskottava ensin sanan todistus Kristuksesta, jopa vastoin omaatuntoa. Vasta tämän jälkeen saadaan Henki. Päinvastainen menettely on hurmahenkisyyttä. Hedberg korostaa, että ikävöiminen, etsiminen, risti tai muu sellainen ei tee ihmistä vanhurskaaksi, vaan pelkkä usko evankeliumin sanaan.
- 3) Hedberg ei tee eroa puoliksi ja kokonaan heränneiden välille. Kaikille luoduille on julistettava evankeliumia. Jumala on jo sovitettu.
- 4) Hedberg torjuu evankeliumin väärinkäytön, mutta se ei kumoa evankeliumin oikeaa käyttöä

Lopuksi todettakoon, että Hedbergin mielestä usko evankeliumin sanaan sulkee pois ikävöimisen, kamppailun sekä kärsimyksen silloin, kun on kyseessä vanhurskauttava usko. Lagus ei kuitenkaan

näe näitä vastakohtina, vaan pikemminkin yhteen kokonaisuuteen kuuluvina asioina. Kristillisyyden merkitsee Lagukselle katsomista ylöspäin kohti Kristusta, pyrkimystä omistaa hänet sekä hänen omistamistaan sanan lupauksissa. Kun sanan omistamiseen yhdistyy Kristukseen katsominen ja hänen ikävöimisensä, silloin ollaan Laguksen mukaan elävässä uskossa, mikä merkitsee juuri vanhurskauttavaa uskoa. Lisäksi on huomattava, että kun Lagus edellisissä kirjeissään korostaa voimakkaasti hengen köyhyyden, hädän ja monenlaisen murheen merkitystä, on kyse enemmän Kristuksen yhteydessä pysymisestä kuin hänen yhteyteensä tulemisesta. Voidaan siis todeta, että usko evankeliumin sanaan ja ikävöinti, kamppailu sekä kärsimys eri muodoissaan kuuluvat Laguksen teologiassa yhteen.

4. LOPUKSI

Tarkastelun kohteena ollut kirje päätti ensimmäisen vaiheen Laguksen ja Hedbergin välisessä kiistassa. Sekä Lagus että Hedberg olivat esittäneet näkemyksensä selvästi ja perustellen, mutta samalla kirjeenvaihdossa oli säilytetty toista kunnioittava sävy. Tämän jälkeen kiistassa tultiin uuteen vaiheeseen, jossa kiista syveni repiväksi riidaksi. Teologisen analyysin kannalta esille ei tule enää kovin paljon uusia teemoja.

Kun kiistaa tarkastellaan kokonaisuutena, voidaan esille tuoda kokoavasti seuraavia seikkoja. Laguksen mukaan vanhurskauttava usko on jatkuvasti liikkeellä kohti Kristusta, eikä se jää paikalleen varmuuteen päästyäänkään. Usko ei jää lepäämään myöskään sanan lupauksien varaan. Laguksen ja Hedbergin kiistassa on syvimmiltään kysymys siitä, miten sana, usko ja niiden välinen suhde ymmärretään. Hedbergin jatkuva uskominen merkitsee Lagukselle vääränlaista lepäämistä sanan lupauksien päällä. Elävä usko ei ole kuitenkaan tällaista, vaan se on jatkuvasti liikkeellä kohti Kristusta. Oikea usko tarttuu kyllä sanaan, mutta sanan omistaessaankin se katsoo samaan aikaan Kristukseen ja kurottautuu ikävöiden häntä kohti. Hedbergin mielestä usko evankeliumin sanaan sulkee pois ikävöimisen, kamppailun sekä kärsimyksen silloin, kun on kyseessä vanhurskauttava usko. Lagus ei kuitenkaan näe näitä vastakohtina, vaan pikemminkin samaan kokonaisuuteen

kuuluvina asioina. Juuri uskon dynaamisuus on tae sen aitoudesta. Laguksen näkökulmasta Hedbergin usko on väärää, koska se on liikkumatonta uskoa.

Samasta asiasta on kyse, kun Lagus kritisoi Hedbergiä löyhästä uskosta. Lagus asettaa vastakkain löyhän uskon ja hengen köyhydessä tapahtuvan jokapäiväisen parannuksen. Löyhä usko merkitsee irrottautumista päivittäisestä parannuksen työstä ja jatkuvasta uudistumisesta. Tällaista vanhurskauttamisen tilaan pyrkivää uskoa Lagus ei voi hyväksyä. Löyhä usko ja vanhurskauttamisen tila merkitsevät Lagukselle paikallaan pysyvää ja Kristuksetonta uskoa. Vanhurskauttavalle uskolle on kuitenkin ominaista jatkuva liike, joka ilmenee juuri jokapäiväisessä parannuksessa. Hengen köyhyys ja lapsellinen pelko ovat Laguksen mukaan tarpeen, jotta tämä liike Kristusta kohti pysyisi yllä. Hengen köyhyys on siis uskon dynaamisuuden lähde ja edellytys. Hengen köyhyys on Laguksen teologiassa kuin kohtu, jonka sisältä usko syntyy ja jonka suojissa se kasvaa.